

оскільки із змісту самої норми закону вбачається, що вона застосовується у тому випадку, коли особа, яка бере участь у справі, відсутня за адресою, за якою їй направлена повістка. Між тим, саме в такому разі вона вважається належним чином повідомленою про час та місце судового розгляду.

Вказане правило ґрунтується на положенні ст. 3 Закону України від 11.12.2003 року № 1382-IV «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», відповідно до якої реєстрація — це внесення інформації до Єдиного державного демографічного реєстру про місце проживання або місце перебування особи із зазначенням адреси, за якою з особою може вестися офіційне листування або вручення офіційної кореспонденції.

Д. Д. Луспенник звертає увагу на те, що суди зобов'язані, аби не допустити суддівської помилки, при застосуванні фікції належно процесуально оформляти таку дію. При цьому як у журналі судового засідання, так і у акті правосуддя (рішенні чи ухвалі) факт застосування процесуальної норми, яка містить фікцію, повинен бути зазначеним з вказівкою на підстави та наслідки її реалізації (Луспенник Д. Д. Застосування у судовій практиці доказових презумпцій та фікцій у системі розподілу обов'язків з доказування за новим ЦПК / Д. Д. Луспенник // *Право України*. — 2005. — № 8. — С. 58–59). З даною позицією можна цілком погодитись, оскільки застосування правової фікції завжди пов'язане з певними негативними процесуальними наслідками для однієї з сторін судового процесу, а в таких випадках дії суду повинні бути належним чином вмотивовані для забезпечення можливості здійснення контролю за ними з боку судів вищих інстанцій.

АКИМОВА А. О.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри цивільного процесу

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СУДОМ СПРАВ ПРО ВИЗНАННЯ СПАДЩИНИ ВІДУМЕРЛОЮ

В деяких випадках може виникнути ситуація, коли майно, яке залишилось після смерті особи, не може перейти до інших осіб у загальному порядку спадкування (відсутність спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмова від її прийняття). Така спадщина може бути визнана в судовому порядку відумерлою.

Предметом судової діяльності у даній категорії справ є встановлення наявності передбачених законом підстав для визнання спадщини відумерлою. Процесуальний порядок розгляду та вирішення цих справ визначається ст.ст. 274–278 ЦПК України.

Цивільний кодекс України передбачає 4 умови, за яких спадщина може бути визнана відумерлою:

- 1) відсутність спадкоємців за заповітом і за законом;
- 2) усунення усіх спадкоємців від права на спадкування;
- 3) неприйняття спадщини;
- 4) відмова усіх спадкоємців від прийняття спадщини.

Наявність зазначених умов після закінчення одного року з моменту відкриття спадщини надає органам місцевого самоврядування право звернутися до суду з заявою про визнання спадщини відумерлою. При цьому правом такого звернення наділений лише відповідний орган місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини.

Заява про визнання спадщини відумерлою подається лише після спливу одного року з дня смерті спадкодавця або з дня оголошення судом його померлим відповідно до вимог ч. 3 ст. 46 ЦК України.

Відповідно до ст. 274 ЦПК України заява про визнання спадщини відумерлою подається до суду органом місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини. При прийнятті такої заяви суд повинен врахувати ст. 22 ЦК України, яка місцем відкриття спадщини визнає останнє постійне місце проживання спадкодавця. При цьому слід враховувати, що місце відкриття спадщини може не збігатися з місцем смерті спадкодавця.

Заява про визнання спадщини відумерлою за формою та змістом має відповідати загальним вимогам ст. 119 ЦПК, і з урахуванням особливостей, передбачених ст. 275 ЦПК, зокрема містити відомості про час і місце відкриття спадщини; про майно, що становить спадщину; докази, що свідчать про належність цього майна спадкодавцю; про відсутність спадкоємців за заповітом і законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини або про відмову від її прийняття. Невиконання зазначених вимог тягне процесуальні наслідки, передбачені ст. 121 ЦПК, — залишення заяви без руху із наданням строку на усунення недоліків.

У разі відповідності змісту заяви вимогам закону, суд відкриває провадження у справі та призначає її до розгляду. Розгляд справи відбувається з обов'язковою участю заявника та з обов'язковим повідомленням усіх заінтересованих осіб (ст. 277 ЦПК). Заінтересованими особами за цією категорією справ можуть бути виконавець заповіту, нотаріус, відказоодержувач, сервітуарії, кредитори спадкодавця, боржники спадкодавця, особи, у яких зберігаються речі спадкодавця або які претендують

на речі, що знаходяться у спадкодавця на праві користування, володіння або оренди тощо (Цивільний процес України: Підручник/за ред. Є. О. Харитонова. — К.: Істина, 2012. — с. 329–330).

У разі встановлення усіх обставин, що мають значення для вирішення справи, суд ухвалює рішення про визнання спадщини відумерлою та про передачу її територіальній громаді за місцем відкриття спадщини. Рішення суду є підставою для внесення відповідних змін в реєстр прав власників та реєстрації права власності на таке майно за територіальною громадою (Цивільний процес України: Підручник/за ред. Р. М. Мінченко, І. В. Андронova — Х.: Одісей, 2012. — С. 340).

Слід зазначити, що визнання спадщини відумерлою не можна ототожнювати зі спадкуванням територіальною громадою майна. Спадкування територіальною громадою або державою майна відбувається, якщо спадкодавець заповість їй своє майно в установленому порядку. Внаслідок заповіту держава або територіальна громада набуває прав спадкоємця. Прийняття спадщини в даному випадку здійснюється на загальних підставах з дотриманням процедури подання заяви до нотаріальної контори та строків прийняття спадщини.

В свою чергу слід зауважити, що відповідно до ч. 2 ст. 1280 ЦК України, якщо майно, на яке претендує спадкоємець, що пропустив строк для прийняття спадщини, перейшло як відумерле до територіальної громади і збереглося, спадкоємець має право вимагати його передавання в натурі. У разі його продажу спадкоємець має право на грошову компенсацію.

Складним є питання щодо визнання відумерлим спадкового майна, якщо воно знаходиться за кордоном. За цих обставин враховується положення міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України. Зокрема, згідно ст. 49 Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, підписаною країнами СНД 7 жовтня 2002 року, перехід відумерлого майна до держави, громадянином якої був померлий, поширюється лише на його рухоме майно. Якщо нерухоме майно є нерухомим, воно переходить у власність країни за місцем знаходження такого майна в порядку, встановленому законодавством цієї держави (Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 07.10.2002 року — Офіційний вісник України від 16.11.2005 р., № 44, стор. 328)